

UTEMELJITEV NAGRADE

NAGRADA FRANCETA ŠTIGLICA ZA ŽIVLJENJSKO DELO NA PODROČJU FILMSKE IN TELEVIZIJSKE REŽIJE REŽISER MAKO SAJKO

Dokumentarna kinematografija je v slovenski filmski pokrajini tudi v 21. stoletju še v povojih: zares razvili nismo ne poučevanja ne produkcije in tudi ne prikazovanja dokumentarcev. Zato je nenavadno, da vendarle imamo svoje dokumentarne klasike, čeprav pičle, pogosto kratkometražnega formata in neredko osamelce v seznamih igranih filmov. Resnično izjemen v tej za dokumentarce nerodovitni grudi pa je bogati opus **Maka Sajka**, letošnjega prejemnika **Nagrade Franceta Štiglica za življenjsko delo na področju filmske in televizijske režije**: niz klasik, ogrlica filmskih biserov na nehvaležnem vratu slovenske kinematografije. In kljub temu, da so združeni posamezniki političnega sistema Sajkovo ustvarjanje nasilno ovirali in nazadnje prekmalu prekinili, je ustvaril zavidljiv opus (žal le) kratkometražnih filmov.

A Sajkove klasike so tiste žlahtne vrste, ki ne pričajo zgolj o nekem času – o času, v katerem so nastale, temveč slogovno, pripovedno in vsebinsko (filmska govorica je vedno neločljiv del filmske zgodbe) živahno komunicirajo s sodobnim gledalcem. Vsi Sajkovi kratki, a neverjetno potentni dokumentarci ne razkrivajo le tematik, ki so pestile določen prostor in čas, temveč, tako povsem jasno vidimo danes, tudi današnjemu gledalcu postavljajo vprašanja, na katera si ne odgovori vedno najlažje.

Sajkov stalno buden (in neredko igrivo duhovit) družbeni angažma prevzema nežna, a silovita misel na človeka – pa naj je človek téma in snov njegovih filmov ali tisti, ki mora filme videti, začutiti, razmisliti ... Leta 1962, ko so, na primer, hoteli ukiniti ljubljansko mestno tržnico (oziroma jo preseliti na obrobje), je posnel film *Kaj za vas?* in opozoril (povsem verjetno tudi pomagal zaustaviti) nerazumni urbanistični “napredek”. Danes razumemo, da bi morali za boljšo usodo Zemlje in proti človekovemu požrešnemu uničevalnemu “napredku” ukrepati že zdavnaj – in leta 1964 je Sajko posnel film, ki na to opozarja. *Strupi* je dokumentarni eksperiment, ki brez komentarja, zgolj z močjo slike, montaže in glasbe boleče prikaže strupeno uničevanje okolja. Tedanja oblast se je neusmiljeno odzvala zlasti na *Samomorilci, pozor!* (1967), saj je film premiero doživel na festivalu v Beogradu, kjer so ga videli svetovni novinarji – in poročali o visoki stopnji samomorov med mladimi v socialistični republiki (film sicer govori o visoki stopnji samomorov v Sloveniji, a tujci so tematiko nevedno razširili na vso Jugoslavijo). Uradna politika filma sicer ni prepovedala, je pa poskrbela, da ni bilo več javnih projekcij. *Promiskuiteta* (1974) je duhovit, drzen in zeitgeistovski prikaz naslovne tematike oziroma vprašanja spolnosti v sodobnih odnosih, šolstvu, zdravstvu, se pravi, življenju. *Slavica exception* (1971) pa eden izjemno redkih feminističnih filmskih klicev zgodovine slovenskega filma: film o striptizeti, ki poklic humanizira, saj ga prikaže z vidika Slavice, ki to delo opravlja.

To je le nekaj izjemnih naslovov opusa nagrajenca, ki je leta 1959 v Beogradu diplomiral iz študija režije, se izpopolnjeval v Parizu in Münchnu ter začel kot asistent režije pri Františku Čapu, Francetu Štiglicu, Janetu Kavčiču in Francetu Kosmaču. Leta 1969 je “za režijo dokumentarnih filmov, posebej za film *Samomorilci, pozor!*” prejel nagrado Prešernovega sklada, leta 2009 pa Badjurovo nagrado za življenjsko delo.

Maka Sajka in njegovo filmsko ustvarjanje je hotel sistem večkrat, nenehno in na različne načine utišati.

A njegovi filmi so preglasni: kot strela so gledalca udarili ob svojem nastanku in gromko odzvanjajo še danes – na številnih projekcijah, na festivalih, v učilnicah delavnic, šol in univerz in, ne nazadnje, v pogovorih in navdihu številnih filmarjev in vseh tistih, ki se filmu pustimo zapeljati na raznolike, tudi težavne poti.

MAKO SAJKO

Filmski režiser in scenarist ter pedagog

Prejemnik *Nagrade Franceta Štiglica za življenjsko delo na področju filmske in televizijske režije 2021*

Rojen 19. 1. 1927 v Trziču.

Je eden prvih slovenskih filmskih režiserjev s formalno izobrazbo iz režije, diplomiral je na Visoki filmski šoli v Beogradu l. 1959.

Po študiju se je izpopolnjeval v Parizu in Münchnu, zatem pa sodeloval kot asistent režije pri Františku Čapu, Francetu Štiglicu, Janeti Kavčiču in Francetu Kosmaču.

Njegov opus obsegajo pretežno kratki in dokumentarni filmi z največkrat socialno tematiko.

Kratki film *Strupi* (1964) je na mednarodnem festivalu v Gottwaldovu (današnji Zlin -Češka) prejel zlato medaljo za film in nagradi za scenarij in režijo, nagrajena sta bila tudi snemalec in avtor glasbe. Nagradili so ga tudi na mednarodnih festivalih v Karlovih Varih in v francoskem Toursu ter na 12. Festivalu kratkega filma v Beogradu, kjer je nagrado prejel tudi avtor glasbe (na tem festivalu sta bila v kasnejših letih nagrajena tudi filma *Muzej zahteva* (1967) in *Samomorilci, pozor!*). Kot je povedal nagrajenec, so film *Strupi* odkupili tudi Američani, ki so film videli prav na beograjskem festivalu. Zanj je od njih leta zatem prejel posebno priznanje, saj si je film ogledalo več kot 20 milijonov ameriških gledalcev.

Nagrade:

- 8. 9. 2021 bo v Slovenski kinoteki prejel ***Nagrado Franceta Štiglica za življenjsko delo na področju filmske in televizijske režije***, ki jo letno podeljuje **Društvo slovenskih režiserjev**.
- Leta 2013 je na festivalu DOKUDOC v Mariboru prejel plaketo *Dokumentarno ime* za posebne dosežke.
- Leta 2012 je na 1. Grajskem festivalu (občina Grad na Goričkem), filmskem festivalu z naravoslovno tematiko, prejel častno *Rajsko drevo za življenjsko delo*
- Leta 2009 je prejel *Badjurovo nagrado za življenjsko delo*
- Leta 1978 je prejel *priznanje Metoda Badjura* za režijo filma *Narodna noša* (1975)
- Leta 1969 je prejel *nagrado Prešernovega sklada* (za režijo dokumentarnih filmov, posebej za film *Samomorilci, pozor!* (1967)
- Leta 1968 je na Beograjskem festivalu dokumentarnega in kratkega filma prejel drugo nagrado za režijo filma *Samomorilci, pozor!* (1967)
- Leta 1967 je na Beograjskem festivalu dokumentarnega in kratkega filma prejel nagrado za scenarij za film *Muzej zahteva* (1967)
- Leta 1965 je na Beograjskem festivalu dokumentarnega in kratkega filma) prejel tretjo nagrado za režijo filma *Strupi* (1964)

Filmografija:

- *Čudoviti svet mineralov*, dokumentarna TV nanizanka (1991) - režija
- *Narodna noša*, kratki dokumentarni film (1975) – scenarij in režija
- *Promiskuiteta*, kratki dokumentarni film (1974) – scenarij in režija
- *Slavica exception*, kratki dokumentarni film (1971) – scenarij in režija
- *Stopnice ljubezni*, kratki dokumentarni film (1971) – scenarij in režija
- *Rejenčki*, kratki dokumentarni film (1969) - scenarij in režija
- *Kjer me srbi, tam se čoham*, kratki igrani film (1968) - scenarij in režija
- *Plamen v dvonožcu*, kratki dokumentarni film (1968) – scenarij in režija
- *Potopljena obala*, kratki dokumentarni film (1967) - scenarij in režija
- *Samomorilci, pozor!*, (1967) kratki dokumentarni film - scenarij in režija
- *Muzej zahteva*, kratki dokumentarni film (1967) - scenarij in režija
- *Kje je bil rojen Jacobus Gallus*, kratki dokumentarni film (1967) - scenarij in režija
- *Turnir pri Šumiku*, kratki dokumentarni film o naravi (1965) - scenarij in režija
- *Strupi*, kratki dokumentarni propagandni film (1964) - scenarij in režija
- *Kaj za vas?*, kratki dokumentarni film (1962) - scenarij in režija
- *Mariborski teden*, kratki reklamni film (1961) - scenarij in režija
- *Kje je železna zavesa?*, kratki dokumentarni film (1961) – scenarij in režija
- *Novi obzornik slovenskih filmskih delavcev 2*, kratki dokumentarni film (1955) - režija

Več:

[MAKO. Dokumentarni portret](#) (2013; scenarij in režija Siniša Gačić; Arhiv RTV SLO, predvajano 27. 1. 2021)

[Mako Sajko, DOKUMENTARNO IME LETA 2013](#)

Zbral:

DSR, avgust 2021